

УДК 331.3

Попівняк Р.Б., к.е.н., в.о. доцента, **Войничка Л.Й.**, ст. викладач[©],
Кіц О. І., здобувач

Львівський національний аграрний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ТА ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ

Узагальнено наукові погляди вчених економістів-аграріїв на предмет використання праці в сільському господарстві, зниження рівня безробіття та підвищення зайнятості населення

Подано оцінку існуючого рівня використання робочої сили, охарактеризовано механізм вдосконалення регулювання зайнятості сільського населення.

Запропоновано основні напрямки удосконалення зайнятості населення на аграрному ринку праці.

Ключові слова: *праця, зайнятість, безробіття, аграрний ринок, сільське господарство, сільське населення, робоча сила, механізм регулювання, трудові ресурси, ринок праці.*

Постановка проблеми. Покращення використання трудових ресурсів у сільській місцевості залежить від дії ряду чинників та формування дієвого механізму, який би сприяв розвитку цього процесу в умовах ринкового господарювання. Дія цього механізму повинна, в першу чергу, опиратись на соціально-економічні та організаційні засади, які на нашу думку, є головними чинниками у вирішенні проблеми зайнятості та перерозподілу трудових ресурсів села.

Ринок праці вимагає науково-обґрунтованих підходів до розробки результативного механізму формування та використання трудових ресурсів. Цьому сприяє прийняття ряду законодавчих актів, які значною мірою допомагають активізувати процеси в напрямку ефективного використання робочої сили та формування ринку праці. Зокрема, в таких Законах України, як «Про зайнятість населення» та «Про оплату праці», в яких визначено економічну стратегію держави щодо досягнення основних цілей для покращення використання робочої сили та зниженню безробіття у сільській місцевості. В цих та інших юридично-правових документах вказуються на основні напрями зайнятості сільського населення. Зокрема, створення додаткових робочих місць на селі в галузях сільського господарства та соціальної інфраструктури таких, як розвиток підсобних промислових виробництва, народних промислів, сфер послуг та інших напрямків прикладання праці.

Розвиток ринкових відносин спричинив до соціально-економічних змін і появи так званої «резервної армії праці» з відповідним типом працівників:

[©] Попівняк Р.Б., Войничка Л.Й., Кіц О. І., 2014

постійний, тимчасовий, найманий, безробітний. Залежно від економічної ситуації в державі та соціальних вимог, вони виходять на ринок праці для задоволення своїх власних потреб, так і потреб держави за рахунок забезпечення повної зайнятості ресурсів, зокрема робочої сили.

Сучасний стан ринку робочої сили та її зайнятість у сільській місцевості характеризується значним скороченням чисельності працівників у сільському господарстві, погіршення пропорцій статево-вікових груп та незадовільністю демографічної ситуації, що впливає на продуктивне відтворення ресурсного потенціалу. Особливо це відчувається у сільській місцевості, де переважає сезонний характер аграрного виробництва, що зумовлює великі коливання місткості ринку праці. В таких умовах сталим попитом є сезонні тимчасово залучені працівники. Одночасно на селі збільшується кількість працівників, зайнятих в інших видах діяльності, які не пов'язані з виробництвом сільськогосподарської продукції, але забезпечують для населення певну матеріальну вигоду, що до певної міри зменшує напруженість на локальному ринку праці та покращує зайнятість населення.

Сьогодні існують певні погляди на вдосконалення механізму функціонування ринку робочої сили на предмет регулювання і використання трудових ресурсів. Проводяться відповідні розрахунки щодо прогнозування чисельності потреби в окремих категоріях працівників з врахуванням пропозиції, які будуть надходити на ринок праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних умовах розвитку аграрної економіки особливої актуальності набувають дослідження, які спрямовані на пошуки шляхів щодо покращання зайнятості сільського населення та зниження рівня безробіття. Вирішення цієї проблеми дасть можливість значно підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва, сприятиме зростанню добробуту населення, що в свою чергу сприятиме вирішенню ряду соціально-економічних питань, які сьогодні турбують сільське населення.

Ці питання знайшли своє відображення у ряді наукових досліджень і публікацій, професійних відгуків вчених економістів-аграрників, серед таких як П.С. Березівський [1], О.А. Бугуцький, М.Я. Васель-Маселяк, М.І. Долішній, М.Й. Малік, В.В. Липчук [2], Ю.О.Губенко, П.Т. Саблук [5], Г.В. Черевко, М.Г. Шульський, В.В. Юрчишин.

У своїх дослідженнях вони поєднали теорію і практику формування та використання трудового ресурсного потенціалу і на їх основі вносились пропозиції щодо досліджуваної проблеми. Нині існують певні погляди на формування ринку робочої сили, залежно від яких проводяться необхідні розрахунки та організуються процеси регулювання зайнятості населення: це прогнозування чинників, які впливають на ринок робочої сили і врахування пропозицій, які будуть надходити відповідно до кон'юнктури ринку та надання соціально-обґрунтованої ціни робочих місць на ринку праці. Як відмічає А.Д. Чикуркова [6, с.98-100], необхідність вартості сили не викликає сумніву, оскільки для регулювання зайнятості та визначення можливостей фінансування

програми соціальної підтримки тих верств населення, які залишаються без роботи. В цьому контексті П.Т. Саблук [5, с. 1-3] зазначає, що вартість робочої сили як і вартість землі є складовою частиною економічного механізму, який забезпечить успішний розвиток як сільського господарства, так і покращення життя населення. В ряді публікацій звертається увага на те, що незадовільний соціально-економічний стан аграрної економіки негативно позначається на зайнятості населення, особливо по відношенню до ціни робочої сили. Так, С.М. Писаренко [4, с. 24-25] вказує, що невід'ємною частиною розвитку ринкових відносин у сільській місцевості є функціонування ринку праці. Визначення співвідношення між існуючим робочим місцем і кількістю незайнятого населення, ринок праці в той же час впливає на динаміку попиту і пропозиції трудового потенціалу, його галузеву і територіальну структуру при умові, якщо буде висока ціна на робочу силу і відповідно буде і висока зайнятість. В цьому контексті доцільно погодитись із твердженням Т.І. Олійника [3, с. 76-80] і С.М. Петюха, які вказують на те, що ціна робочої сили (оплата праці) є головним чинником, який сприяє нарощуванню ресурсного потенціалу. При зростанні оплати праці в сільському господарстві, збільшується кількість зайнятих у виробничій діяльності, створюються нові робочі місця, що в кінцевому результаті позначаються на зменшенні напруженості на ринку праці.

Постановка завдання. Завдання проведеного дослідження полягає в тому, щоб дати обґрунтування механізму регулювання зайнятості трудових ресурсів, які зайняті у сфері аграрного виробництва та визначити основні напрямки підвищення рівня зайнятості та зниження безробіття на селі.

Методика дослідження. У процесі дослідження ставимо завдання на основі теоретичного обґрунтування та практичного узагальнення показати особливості формування ринку праці у сільській місцевості, її можливості і не скорочені резерви для збільшення зайнятості працездатного населення у різних сферах діяльності.

Виклад основного матеріалу. Реформування аграрного сектора економіки і на цій основі створення нових організаційно-виробничих структур на засадах приватної власності стали основою тих змін, які відбуваються у сільській місцевості в напрямку використання трудового ресурсного потенціалу, та його основної продуктивної частини – робочої сили. Актуальним питанням у сучасних умовах є вирішення питання покращення зайнятості населення і зменшення безробіття на селі на основі формування ефективного механізму, який би стабілізував ринок аграрної праці.

Характерною особливістю сільського ринку праці у Львівській області є високий рівень безробіття сільських жителів працездатного населення, який становить 4,4% при загальній зайнятості населення 30,4% від загальної чисельності працездатних.

Більша частина працездатного населення зайнята у особистих фермерських селянських господарствах та у інших сферах економічної діяльності, що на найближчу перспективу буде основним напрямком підвищення рівня зайнятості сільського населення.

Аналіз сучасного стану зайнятості населення свідчать про збереження негативних тенденцій у використанні трудового потенціалу. Спостерігається надто низький рівень залучення працездатного населення у сільськогосподарське виробництво, кількість якого за останні п'ять років скоротилась на 39,5 тис. осіб. Деформувалась також структура зайнятості. Тільки 30,9 % працездатного населення працює в галузях матеріального сільськогосподарського виробництва, а більша частина поза його межами. Рівень зайнятості сільського населення залежить від вікової категорії, що свідчить про можливість їх використання у виробничій діяльності залежно від наявності робочих місць. Дані статистичної звітності вказують на те, що найвищий рівень зайнятості спостерігається у вікових групах населення від 35 до 50 років. Це найменш продуктивна частка робочої сили, яка задіяна у сферу виробництва і має попит на ринку праці. Інша вікова група населення, є через вікові обмеження менш затребована на ринку праці, внаслідок чого вона належить до безробітного населення.

Особливо високий рівень безробіття серед молоді у віці 20-24 роки. В цей період у молодій людині сформується відповідний уклад життя, визначаються життєві тенденції, закладаються основи майбутніх сімейних відносин. Тому неможливість знайти роботу через відсутність робочих місць з певним рівнем оплати праці, спонукає їх місяцями а то і роками шукати певних пропозицій на ринку праці від роботодавців. У розрізі окремих вікових груп населення кількість безробітних зареєстрована у категорії працездатного населення, яка охоплює найбільш економічно продуктивний період їх життя, тобто 45-50 років.

Таблиця 1

Рівень зайнятості та безробіття населення за віковими групами у сільській місцевості Львівської області в 2013 році

Показник	Рівень зайнятості, тис. осіб	%	Рівень безробіття, тис. осіб	%
Населення	173,4	100,0	19,4	100,0
Вікові групи до 15-24 років	63,8	36,8	46	8,2
25-29 років	131,6	75,9	0,5	2,5
30-34 років	132,7	76,5	0,5	2,6
35-39 років	134,4	77,5	1,1	5,5
40-49 років	138,5	79,9	0,8	4,1
50-59 років	118,4	68,3	0,8	4,3

Джерело: розрахунки авторів на основі даних стат. зб. "Праця у Львівській області".

При вирішенні проблеми зайнятості сільського населення необхідно, перш за все, визначити баланс праці і попит на неї. Що стосується пропозиції у сфері робочої сили, то на неї має вплив невідповідність потреби економіки. За професійно-кваліфікаційними ознаками, віковий рівень робочої сили, не відповідність кваліфікації по профілю потреби та ряд інших характерних ознак,

які враховуються при визначенні претендента на робоче місце. В процесі проведеного дослідження встановлено що у 2012 році на одне робоче місце претендувало 18 осіб, а на ринку попит на роботу становив 3655 осіб, а зайнятість в аграрному секторі складав 30,9 % від працездатного населення.

Особливо актуальним є проблема працевлаштування молоді і соціальна адаптація у суспільства – завдання що не тільки хвилює їх самих, але і державі в цілому. Аналізуючи ситуацію яка склалася на ринку праці показує, що найбільш гостра проблема у молоді, пов'язані із зайнятістю, виникає через їх низьку конкурентоспроможність на ринку праці, обумовлену відсутністю чіткої професійної визначеності – найчастіше освіти, яка отримана в навчальному закладі. Вона не є професійним основним чинником та інформацією про потреби сучасного ринку праці. Як зазначає В.В. Липчук [2, с. 117-137], більшість професійних навчальних закладів Львівщини готують спеціалістів без потреби кон'юнктури ринку та вимог виробництва, що призводить до значного незабезпечення робочим місцем бажаючих працювати. В цьому контексті необхідність у фінансовій стабільності призводить до масової міграції молоді у європейські країни, переважно в Польщу, Італію, Португалію.

Варто наголосити на кількості працездатних осіб у віці 25-30 років, яка складає у 2012 році – 24% від загальної кількості безробітних, якщо така ситуація не зміниться у позитивну сторону у наступні роки, то у регіоні можуть спостерігатись певні негативні прояви у відтворенні робочої сили. В трудовому потенціалі населення будуть переважати особи старшого віку, а молодь емігруватиме з сільської місцевості в пошуках роботи за її межами. На нашу думку, з метою покращення ситуації та підвищення зайнятості сільського населення, ринок праці у сільській місцевості повинен розвиватись за рахунок таких ефективних форм, які сприятимуть залученню робочої сили до праці. Зокрема, розширення соціальної інфраструктури, збільшення кількості медичних закладів, підприємств побутового призначення та розвитку зеленого туризму, де можуть бути задіяна значна частина населення сільської місцевості.

Потреба у праці, в умовах ринкової економіки, формується відповідно потреб в продуктах цієї праці. Потреба у сільськогосподарській продукції, в свою чергу, формується під визначним впливом платоспроможного попиту населення. При такому поєднанні ринок праці функціонує як взаємодія ємності ринку товарів, демографічних процесів, рівня технологічного розвитку аграрного сектора. Все це разом взяте визначає загальний обсяг виробництва сільськогосподарської продукції, відповідно до цього показника формується необхідна кількість працівників, які будуть задіяні у виробничій діяльності. Цьому повинен сприяти механізм регулювання зайнятості населення відповідно до поставленої мети.

Потрібно відмітити, що загальноприйнята концепція механізму регулювання зайнятості робочої сили у сільській місцевості практично відсутня, тому при вирішенні питання про механізм регулювання ринку робочої сили принципово важливо визначити наперед кінцеве завдання і кінцеву лінію

цього процесу. Таким головним напрямком державної політики повинно стати відродження та дальший розвиток українського села.

Механізм регулювання зайнятості робочої сили повинен бути сформований з врахуванням відповідних економічних, правових, організаційних і соціальних умов для збалансованого попиту на робочу силу та її пропозицію на ринку праці. Основні напрями цього процесу визначені у доданій схемі. Дослідження показали, що у сільському господарстві у зв'язку з переходом до ринкової економіки ймовірно буде значне вивільнення працівників. Тому потрібно негайно приступати до створення економічних, соціальних, психологічних, правових, організаційних умов для відродження села за допомогою ринкових механізмів та активного втручання держави. Механізм регулювання ринку робочої сили у сільській місцевості є складовою частиною загальнонаціональної економіки і повинен, з одного боку, враховувати принципи її побудови та управління, а з другого – вирішувати конкретні використання трудових ресурсів на селі.

Висновки. Прогнозні розрахунки по використанню трудового ресурсного потенціалу вказують на те, що вивільнена робоча сила може бути використана у інших сферах економічної діяльності, зокрема, біля третини працівників, може бути зайнята в структурах комерційного характеру, біля половини на підприємствах і установах соціальної сфери, яка також впливає на зниження рівня безробіття. Розширення зайнятості населення слід очікувати у таких напрямках як побутове обслуговування, будівництво, використання місцевих сировинних ресурсів. Важливе місце у цьому процесі займатиме агропромислова інтеграція, розвиток виробничо-обслуговуючих кооперативів, що також сприятиме вирішенню проблеми зайнятості населення.

1. Враховуючи прикордонне розташування Львівської області покращення зайнятості населення повинно також базуватись на залученні значної частини працездатного населення в економічні інтеграційні процеси регіонів, розташованих на границі з іншими державами. Інтеграція економічних зв'язків, на основі прикордонного співробітництва, сприятиме комплексному розвитку регіону, що дасть можливість збільшити прикладання праці і призведе до кращого використання трудових ресурсів села.

2. Розширення зайнятості населення і зниження рівня безробіття є найбільш невідкладною проблемою у сільській місцевості Львівської області. В більшості випадків населені пункти та розміщені на їх територіях аграрні підприємства позбавлені необхідності соціальної і матеріальної інфраструктури. Вони не володіють необхідними інвестиційними засобами. Відсутні пільгові банківські кредити на фінансування тих виробництв, які забезпечують дальший розвиток аграрної економіки. Тому існує потреба у фінансовій підтримці тих сільськогосподарських підприємств, які розширюють виробництво продукції і таким чином створюються відповідні умови для підтримання господарських ініціатив у сільських районах.

Література

1. Березівський П.С. Ефективність функціонування сільськогосподарських виробничих структур різних організаційно-правових форм / П. С. Березівський // Вісник Львівського національного аграрного університету: Економіка АПК. – 2006. – № 15. – С. 345-353.
2. Липчук В.В. Мотиваційні чинники працевлаштування людей у сільськогосподарських підприємствах / В.В. Липчук // Економіка АПК. – 2007. № 7. – С. 137 – 147.
3. Олійник Т.І. Ціна робочій сили як чинник нарощування аграрного ресурсного потенціалу / Т.І. Олійник // Економіка АПК.– 2007. – № 3. – С. 76 – 80.
4. Писаренко С.М. Тенденція зайнятості і ринку праці. Збірник. Трудовий потенціал села. / За редакцією М.І. Долішнього. РД НАН України. – 1997. – С. 233.
5. Саблук П.П. Кардинальні напрями вирішення економічних проблем в АПК./ П.П. Саблук. // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 3 – 8.
6. Чикуркова А.Д. Формування ціни робочої сили в аграрному секторі / А.Д. Чикуркова // Економіка АПК. 2001. – № 1. – С. 98 – 100.

Анотація

Обобщены научные взгляды ученых экономистов-аграриев на предмет использования труда в сельском хозяйстве, снижения безработицы и повышения занятости населения.

Дана оценка существующего уровня использования рабочей силы, охарактеризованы усовершенствованные механизмы регулирования занятости сельского населения.

Предложены основные направления по усовершенствованию занятости населения на аграрном рынке труда.

Ключевые слова: *труд, занятость, безработица, аграрный рынок, сельское хозяйство, сельское население, рабочая сила, механизм регулирования, трудовые ресурсы, рынок труда.*

Summary

Summarizes the scientific views of scientists-economists-agrarians on the use of labour in agriculture, reducing unemployment and increasing employment.

The estimation of the existing level of employment is characterized by improved mechanisms of employment regulation for the rural population.

The main directions for improvement of employment in the agricultural labor market are described.

Key words: *labour, employment, unemployment, agricultural market, agriculture, rural population, workforce, mechanism of regulation, labour force, labour market.*

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.